

ULYSSES 100 ÅR ■ Så er det nu. En førstegangslæser møder den banebrydende roman, dens udenomsværker og følge af beundrere.

Ja sagde jeg ja jeg vil ja

PERNILLE STENSGAARD

Hvad jeg ved på forhånd om James Joyces *Ulysses* (1922), en klassisk dårlig-samvittighedsroman, man bør læse, og som fylder 100 i denne uge:

At den ikke er en bog, men et bjerg eller et bundløst kar omgivet af kult og røgelse. Krævende, drillende, gådefuld, en ekspedition, de færreste gennemfører.

At man ville kunne genopbygge Dublin efter romanen, hvis byen gik til.

At den rummer bevidsthedsstrømme eller, som vi elskede at sige i dansktimerne på Virum Statsskole sidst i 1970'erne, *stream of consciousness*. Ikke at vi læste bogen, men vi gnubbede os lidt op ad den.

At den har forbindelse til et andet stort og meget ældre værk, man muligvis heller ikke har fået læst, selvom man burde; *Ulysses* er latinsk form for Odysseus.

Nu holder jeg *Ulysses* (Karsten Sand Iversens nyoversættelse fra 2014) i hænderne som udfordret førstegangslæser, præget af en romantisk idé om at være så uforberedt som muligt og ikke konsultere den bog om bogen, jeg også har liggende. Bare kaste mig ind i romanen, hvis handling kortfattet står på flappen:

Ulysses udspiller sig over én dag i Dublin den 16. juni 1904 – dagen, der er gået over i historien som Bloomsday. Romanens hovedpersoner er annonceagenten Leopold Bloom, hans utro hustru Molly og den unge forfatter Stephen Dedalus. Som en anden Odysseus drager Bloom gennem Dublins gader og stræder, indtil han sent om natten vender hjem til Molly, der afslutter romanen med en svimlende indre monolog om ægtemand og elsker.

Hvor er den smuk, græskblå med hvidt læsebånd – og tung. Ikke tælle sider, ikke se på uret, ikke tælle dage i kalenderen! Jeg slår op på første side og overraskes. »Statelig, plump kom Buck Mulligan fra øverste trappetrin bærende en skål sæbeskum med korslagt spejl og ragekniv.« Den er til at læse, langsomt, omhyggeligt, umulig at sjustkelæse, det er ord for ord. »På hans kind, mat og blodfattig, lå en blød klat blæk, daddelformet, frisk og fugtig som et snegleleje.« Hele linjer står på latin, stumper af konversation på fransk, det irriterer mig. Læsningen glider nogenlunde til side 48, der forekommer mig komplet uforståelig. Senere viser det sig, at netop dette kapitel, kapitel 3, er berømt for at kaste folk af. Det går alligevel ikke uden bistand, jeg mister for meget, føler mig dum og snydt og opdager, at jeg ikke vil snydes for noget, sproget i *Ulysses* er for sindssygt. Er den virkelig hundrede år gammel?

Så jeg slår op i Steen Klitgård Povlsens *En dag i juni. En guide gennem James Joyces Ulysses* og forstår derfor parallellerne til *Odysseen* i kapitel 6: På vej til kirkegården kører et begravelsesselskab over Dublins fire store kanaler svarende til underverdensens fire floder. Kirkegårdsinspektøren er Hades selv, og Blooms tanker løber løbsk:

»Drengen ved gravens hovedende holdt sin krans med begge hænder og stirrede stille ned

i det sorte åbne hul. Mr. Bloom stillede sig om bag den korpulente venlige inspektør. Velsiddende skødefrakke. Bedømmer dem måske for at se hvem der bliver den næste. Tjah, det er en lang hvile. Ikke mærke noget mere. Det er øjeblikket man mærker. Må være fandens ubehageligt. Tror ikke på det først. Fejl må det være: en anden. Prøv i huset overfor. Vent, jeg ville. Jeg har endnu ikke. Så mørklagt dødsværelse. Lys vil de have. Der hviskes omkring en. Vil du have en præst? Så vandren og strejfen. Delirium alt det man skjulte hele livet.«

Nu hæmningsløs googler jeg utallige navne på virkelige og fiktive personer i bogen. Alle uden undtagelse findes på nettet, selv de fem reklamemænd, der vandrer rundt i gaderne bærende på hvert sit bogstav i firmanavnet HELY'S. Et enormt internationalt hjælpeapparat omgiver Joyce, plus fortløbende forskning og nye læsninger, et kvartalstidsskrift og et helt bind i Cambridge Companion, helliget *Ulysses*, opdateres hvert femte til syvende år. Den hundredårige lever et hektisk liv med konstante nyheder, og ingen har fuldt overblik over forskningen.

VIBEKE FLEMMER, formand for Det Danske James Joyce Selskab, var i begyndelsen af tyverne, da hun læste *Ulysses* for første gang, det er 40 år siden.

»Jeg vidste, at det var en klassiker, og at den var svær, og det skal jeg love for, den var. Det tog i hvert fald et år. Jeg smed den på gulvet flere gange med et vredt: Hvad fanden er det her for noget? Kapitel 3! Hvad render han rundt på den strand for, hvad snakker han om? Det var da en mærkelig måde at skrive på. Skal jeg vide alt muligt for at læse den? Nej! Læste

Hvor er den smuk, græskblå med hvidt læsebånd – og tung. Ikke tælle sider, ikke se på uret, ikke tælle dage i kalenderen!

overmodigt og ungdommeligt videre og tog det ikke så tungt, om jeg forstod alt. Jeg er en stor pige, jeg fuldender uden hjælp. Når alle andre kan, kan jeg vel også!« (tavs undren: alle andre?)

Da Vibeke Flemmer tog romanen op for anden gang, var hun klar over, at hun måtte have hjælp. Det får hun stadig. Nu læser hun mest sekundær litteratur og går tilbage og pluklæser i romanen. Af og til læser hun den ud i et, hun er oppe på ti gange. »Jeg støder stadig ind i ting, jeg ikke forstod sidst. Jeg vil ikke anbefale dig at sidde med et opslagsværk over personer og steder og tjekke linje for linje.«

Hvad skal førstegangslæsere gøre?
»Fremad i ryk på 10, 15, 20 sider og så konsultere Harry Blamires' *The New Bloomsday Book. A Guide through Ulysses* (1966). Han gennemgår handlingen i hvert afsnit omhyggeligt og tolker det samtidig.«

Jeg fortsætter, nu med ekstra ekstrahjælp. Læser et handlingsreferat først, det er kun på 12 linjer, mens analysen fylder ti sider hos Steen Klitgård Povlsen. Som sædvanlig (som om jeg har en sædvane her), sker der ingenting på siderne, »men som altid er det ikke gjort med det«, skriver han. Jeg ringer ham op.

»Jeg er ked af al den hype og opstyltheden omkring *Ulysses*. Det er en ganske almindelig bog. Ok, lidt svær!« siger Klitgård Povlsen, lek-

tor emeritus i litteraturhistorie. »Den venlige, pædagogiske fortællerstemme er væk i modernistisk litteratur. Vi får ikke hjælp til at finde rundt. Bloom ved jo godt, hvad han selv tænker, og hvem personerne er, og Joyce forudsætter, at det ved vi også.«

Klitgård Povlsen læste *Ulysses* i sin sommerferie på Anholt 1980, et passende sted. Anholt, Irland, Ithaka. Tre øer i stormfuldt hav. Google fandtes hverken der eller nogen andre steder i 1980, så han måtte klare sig uden redningsvest. Han rejste hjem og fandt ud af mere om den energiske, vitale roman. »Stor frihed i den, ingen vejledning, ingen morale.« Mange år senere gjorde han det, en gammeldags fortæller gør, han skrev en brugsanvisning. »Mange orker ikke *Ulysses*, de trænger til en guide, og jeg er smigret over, at nogen kan bruge min, men grundlæggende set er det altså ikke meningen, man skal have en.«

Her trodses jeg ham. *Ulysses* løsner sig, hvis jeg læser om kapitlet i guiden først. Så er rammen på plads, og de mest oplagte symboler, ordspil, parodier, personer, politiske, teologiske og filosofiske diskussioner berørt.

»**MAN MÅ IKKE** fortvivle over det, man ikke fanger,« beroliger Benjamin Boysen, dr.phil. og litteraturforsker. Hans far, en kulturradikal landsbylæge i Præstø, lovede ham på hans 18-års fødselsdag en rejse til Dublin, hvis han kom igennem *Ulysses*. »Jeg læste den let svævende på stranden i Bellevue, og det vil jeg anbefale. Det meste forstod jeg jo ikke. Min far var pjattet med den, fordi der både hang noget intellektuel prestige ved den, og den var uhyre folkelig. Meget sex. Sjofle brændere hist og her. Foregår typisk for alle Joyces værker i den lavere middelklasse og underklasse.«

Selv blev Benjamin Boysen optaget af kærlighedsbudskabet, som han skrev om senere i livet (*The Ethics of Love: An Essay on James Joyce* (2013, 655 sider).

»Joyce gør grin med religion. Der findes ikke en anden verden hinsides denne. Heller ikke konge og fædreland er gyldige størrelser længere, og selvgratulerende nationalisme latterliggøres brutalt. Men kærlighed og solidaritet brænder igennem, og sex er et ubetinget gode i romanens tid, da vi er på vej til at lægge den katolske kirkes advarsler bag os,« siger han og beskriver Leopold Bloom som et venligt og omsorgsfuldt menneske, en sekulær kristusskikkelse, der taler for fri kærlighed og en form for skandinavisk velfærdsstat med borgerløn.

Boysen kan romanen ud og ind, henter eksempler og taler flydende begejstret om hverdags-helten Bloom. »Mennesket er udsat og skrøbeligt, men netop sårbarheden udgør præmissen for, at det overhovedet er meningsfuldt at elske, at indgå venskaber og finde sammen. Uden Guds hjælp.«

I bogen hjælper en anden hovedperson, Stephen Dedalus, en grim, småtbegavet skoledreng med lektier. »Men alligevel er der en mor, der har elsket drengen, båret ham ind i denne tilværelse og skærmet ham mod at blive trampet under føde. Det er sårbarheden, der gør, at moren sørger for ham. Og på darwinistisk vis er forældrenes omsorg grunden til, at de bringer noget videre. Ellers venter kun den individuelle tilintetgørelse.«

Og kærlighed konkret. Bloomsday, den 16. juni

1904, hvor romanen udspiller sig, er dagen, da James Joyce mødte sin elskede, skarpe og skamløse Nora Barnacle. De fik to børn og levede sammen til hans død i 1941.

FOR AT GENNEMFØRE og overleve springer jeg det ekstremt irriterende kapitel 9 over og nøjes med at læse om det andenhånds: en flok herrer taler om litteratur, specielt Shakespeare, på et bibliotek, »og vi har for første gang i bogen en følelse af i vores læsning at være ude på dybt vand«, skriver Klitgård Povlsen, hvortil jeg klart må protestere: Det er ikke første gang for mig. Hidtil har jeg jævnt hen svømmet i plumrede vande.

Og er det ikke mærkeligt? Jeg slår op på en tilfældig side, jeg sværger, i et anmeldereksemplar af *Om børn, træer, hvaler og andre, der har god tid. Poetiske perler af William Heinesen*. Han skriver:

»Begyndte på Gs nye bog. 'Moderne' stil – d.v.s. ligger vistnok i fortsættelse af de allerede højklassiske modernister Joyce, Virginia Woolf – med deres 'stream of consciousness'. Det er muligt, det skyldes en manglende opfattelses-evne hos mig, men denne stil rejser i mig en næsten uovervindelig barriere: 'Hvad vil han mig? Vi taler jo det samme sprog – hvorfor da

ILLUSTRATION: LARS VEGAS

så mesopotamisk? Sprog og stil skulle jo dog gerne være kommunikationsmidler!»

I samme moment skriver jeg til forfatteren Susanne Staun, fordi (hun er skæg) jeg hører rygter om, at hun – helligbrøde! – har sat tegn i Mollys berømte monolog, 48 sider uden tegnsætning:

»Kære Susanne.

Kan vi tale sammen om *Ulysses* i anledning af 100-året for udgivelsen? OGSÅ HVIS DU IKKE HAR LÆST DEN.«

Svaret kommer samme dag:

»Jeg læste *Ulysses* for fyrre år siden, da jeg gik på engelsk-uni, helt frivilligt, on the side, uden for pensum. Men som det gælder for alle andre bøger, jeg læste for fyrre år siden, kan jeg ikke huske en skid.«

Næsvist skriver jeg: »Hvorfor har du ikke genlæst den?« Og Susanne Staun svarer:

»Tanken – behovet – har ikke meldt sig. Jeg genlæser kun bøger, der plager. Jeg burde, hvis jeg var en ordentlig intellektuel, være hjemsoget af utallige spørgsmål vedr. *Ulysses*. Det er ikke tilfældet. Måske synes jeg, det er noget opreklameret lort, der ikke er et genbesøg værd. Måske er den bog ligesom en mand, ingen kan lægge ned, og alle derfor sværmer om. Måske har der, siden bogen fik status som den, alle

påstod at have læst, og ingen rent faktisk havde læst, været utallige af samme karakter. *Goldfinch* fx (Donna Tartt, 2013), som over 50 procent opgav at læse halvvejs igennem den. Aner det ikke. Men én ting er sikkert: Bevidsthedsstrømme er 'tegnsatte'. Mine er i hvert fald.«

STAUNS UIMPONEREDE holdning til det store, store værk får mig til at slappe af, og kapitel 10 haler mig i land igen som et – ved guidens hjælp – fuldt forståeligt opsamlingskapitel, hvor de fleste af romanens personer rytmisk og med gentagelser strømmer ind og ud mellem hinanden på gaden, hvert afsnit i egen stil og tone. Klokken er blevet 15 i Dublin, og der er længe, til man kan gå i seng. Ikke engang halvvejs. Jeg ringer til endnu en livline.

»Joyce gennemførte en form for oprør mod det engelske kulturelle overherredømme trukket ned over irerne. Han gjorde det ved at sprænge det engelske sprog og skabe et nyt sprog, en hybrid,« siger litteraten, dr.phil. Ida Klitgård fra RUC.

Hvad skal man kalde slagmarken, *battlefield*, når kampen er slut, og de døde ligger tilbage? Joyce fandt et nyt ord, *bloodfield*.

»Med sin multikulturelle og multisproglige roman ville han vise, at alle sprog er blandings-

sprog. Engelsk skulle ikke komme og tro, det var noget. Der findes ikke 'engelsk' eller 'irsk', alle sprog er præget af indflydelse udefra og har forgreninger bagud. Joyce vendte sig mod ensretning og skrev et politisk og kulturelt oprør med *Ulysses*. Oprør mod autoriteter appellerer til mig personligt.«

Som engelskstuderende i begyndelsen af 1990'erne befandt Ida Klitgård sig på universitetet i Glasgow og blev fuldstændig »fascineret af bevidsthedsstrømmene, det havde jeg ikke set før. Jeg var meget ung, skulle finde mig selv og min vej som miniforsker, og *Ulysses* havde alt – filosofiske tanker, alle motiverne, men især den sproglige leg. Hold op, hvor var det lækkert! Hele min nysgerrighed om det engelske sprog blev imødekømt i raket fart. Jeg slog op og op, kom dybere og dybere ned i et fremmed sprog og gik i gang med detektivarbejdet. Det er simpelthen nødvendigt at forstå rammen om den her roman. Det kan godt være, at du bliver styret af at få hjælp, men du får også en succesoplevelse. Det er en kæmpe gave. Joyce sagde, at han med *Ulysses* skabte beskæftigelse til litterater i 300 år.«

Ida Klitgård skrev speciale om kapitel 3 (det berygtede) og kapitel 13 og senere disputats om danske oversættelser af *Ulysses*. Hun anbefa-

ler Karsten Sand Iversens oversættelse og som hjælp det såkaldte Linati-skema, som Joyce lavede som en slags forklaring til venner, så de bedre kunne forstå paralleller til *Odyseen*, hvilken kunstform, der dominerer de enkelte kapitler, og andre ideer bag »min forbandede monsterroman«.

DA ULYSSES endelig var færdig, ville få forlæggere røre den af frygt for at blive halet i retten for dens obscenitet. I Danmark promoverede Tom Kristensen den entusiastisk, i USA var den forbudt i ti år. Til anklagen om usædelighed svarede Joyce, at hvis *Ulysses* ikke var egnet til at læse, var livet ikke egnet til at leve. Romanen er ligefrem. Vi er på lokum med Bloom og med Molly i orgasme, »total udblokning«, fire-fem gange med elskeren, hun har før brugt en banan og vil gerne have en smuk ung pik i munden.

Benjamin Boysen, som blev drevet til *Ulysses* af sin far og hang fast, siger: »Folk blev stødt over Molly, som jo er kærlighed fra top til tå. I det sidste kapitel vælter ordene ud af hende som en libidinal strøm af tanker.«

Også Bloom har gang i mange ting: deler pornografiske billeder, bestiller kondomer, har en s/m-korrespondance pr. brev, onanerer i badet og gennemfører en erotisk leg med en ung kvinde på en strand, hvor begge får orgasme på afstand. Intet af dette med Molly, men det er hende, han vil have. Og hun læn- ges efter nærhed og ham. Seksuelt har det ikke fungeret mellem dem, siden deres nyfødte søn døde ti år tidligere, og parret savner hinanden.

»Det højeste i livet er at få et kærlighedsbrev, en invitation, og at besvare den,« siger Benjamin Boysen. »Den melankoli og splittelse og sorg, som knuger hovedpersonerne, opløses i Mollys livsbekræftende gestus til sidst. Hendes ja til ham. Romanens sidste sætning, 'Ja sagde jeg ja jeg vil ja'.«

Dette vanvittige puslespil er inderst inde en grundmenneskelig historie om venskab, kærlighed og tilgivelse, hvilket lyder opbyggeligt og der-

med gammeldags. Og Bloom går gennem kaos med sin beskyttende kartoffel i lommen i stedet for Odysseus' hvide magiske urt, en »moly«, som han bar på sig for at beskytte sig mod Kirkes magi. Bemærk, at urten kun mangler et I for at blive til Molly, Blooms elskede. Ikke et strå ligger forkert i det stringent gennemførte værk, der naturligvis udkom på forfatterens 40-års fødselsdag og ikke på en eller anden tilfældig dag.

Ifølge Steen Klitgård Povlsen samler ét ord det hele: Håb. Solen står op i det sidste kapitel, »og man mærker selv en form for vellyst ved at have læst den færdig. Man er kommet igennem og ud på den anden side!«

Man og man. Den græskblå sumobryder ligger på bordet ved siden af mig, kun halvt besejret. Jeg nåede ikke hjem til Ithaka til fødselsdagen den 2. februar, da *Ulysses* udkom for hundrede år siden og begyndte sin lange rejse ind i pensum og kulturradikale landsbylægers liv. Men jo, jeg vil.

Man mærker selv en form for vellyst ved at have læst den færdig. Man er kommet igennem og ud på den anden side!

STEN KLITGÅRD
POVLSEN
Lektor emeritus